

TÜRKİYE'DE MİLLİ BANKACILIĞIN DOĞUŞU

1908-1918

AYŞEGÜL CAN

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0192
Tarih: 053

**TÜRKİYE'DE MİLLİ BANKACILIĞIN
DOĞUŞU**
1908-1918
AYŞEGÜL CAN

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Burak Koçan

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022

ISBN 978-625-6385-02-3

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Aralık 2022

TÜRKİYE'DE
MİLLİ
BANKACILIĞIN
DOĞUŞU

1908-1918

AYŞEGÜL CAN

AYŞEGÜL CAN

Yazar Afyon Kocatepe Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih
Bölümü'nden 2010 yılında mezun
oldu. 2015 yılında Selçuk Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Anabilim Dalı'nda "Mithat Şakir
Altan (Hayatı-Faaliyetleri-Siyasi
Düşünceleri)" başlıklı teziyle yüksek
lisansını tamamladı. Doktora eğitimini
ise Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp
Tarihi Enstitüsü'nde 2021'de "İkinci
Meşrutiyet Dönemi Milli Bankacılık
Faaliyetleri /1908-1918)" konulu tez ile
tamamladı. 2016 yılı itibariyle Aksaray
Üniversitesi'nde öğretim görevlisi
olarak görev yapmaktadır. İskân, basın
tarihi, iktisat tarihi ve uluslararası
ilişkiler alanlarında çalışmalarını
sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9

BİRİNCİ KISIM

TARİHSEL ARKA PLAN

I. BÖLÜM

Tanzimat'tan İkinci Meşrutiyet'e Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Ekonomik Gelişmeler ve İlk Bankacılık Faaliyetleri	19
Osmanlı Devleti'nde Kurulan Yabancı Sermayeli Bankalar	24
Azınlıklar-Bankerler Tarafından Kurulan Bankalar	33
Yerli-Yabancı Sermaye İş Birliğinde Kurulan Bankalar	44
Yerli Sermaye ile Kurulan Bankalar	51

İKİNCİ KISIM

OSMANLI DEVLETİ'NDE MİLLİ BANKACILIK FAALİYETLERİ

I. BÖLÜM

Milli Bankacılığa Giden Süreçte İkinci Meşrutiyet Döneminde Uygulanan İktisat Politikaları	63
Milli İktisat Ekonomisine Geçişin Nedenleri	68
İttihat ve Terakki Hükümeti Döneminde Uygulanan Milli İktisat Politikaları	73

II. BÖLÜM

İstanbul'da Kurulan Milli Bankalar	83
Milli İktisat İdeolojisi Çerçevesinde Milli Bankacılık	83
Merkezde Kurulan Milli Bankalar ve Faaliyetleri	84

III. BÖLÜM

Taşrada Kurulan Milli Bankalar	255
İç Anadolu'da Kurulan Milli Bankalar	260
Batı Anadolu'da Kurulan Milli Bankalar	321
Marmara Bölgesi'nde Kurulan Milli Bankalar	364
Osmanlı Arap Dünyasında Kurulan Milli Bankalar	374
Sonuç	397
Tablolar	403
Ekler	423
Kaynakça	433
Dizin	447

ÖNSÖZ

İkinci Meşrutiyet dönemi yalnızca Türk siyasi hayatı bakımından değil aynı zamanda ekonomi alanında da önemli gelişmelerin kaydedildiği bir süreci ifade etmektedir. Fakat bu süreç Osmanlı Devleti için uzun savaş ve yenilgilerin yaşanması nedeniyle oldukça zorlu bir dönemi temsil eder. Devletin içinde bulunduğu sıkıntılar Türk milliyetçiliği anlayışının her alanda ortaya çıkmasına neden oldu. Özellikle Balkan Savaşı sonrası hız kazanan bu anlayış, iktisat alanında da yer buldu. Böylece ortaya çıkan milli iktisat politikası, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasındaki uygulamalarda görüldü. Bu doğrultuda Teşvik-i Sanayi Kanunu ile yerli sermayedarların fabrika kurması teşvik edilirken, kapitülasyonların tek taraflı kaldırılmasıyla da Osmanlı ekonomisine hâkim olan yabancı üstünlüğüne son verilmeye çalışıldı. Osmanlı topraklarındaki yabancı şirketlere Türkçe yazışma zorunluluğunun getirilmesiyle bu şirketlerde Türklere istihdam alanı sağlanması gibi politikalar takip edildi.

İktisadi alanda başlayan millileşme hareketleri bankacılık alanında da devam etti. Tanzimat döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nde yabancı sermayedarlar ve gayrimüslim bankerler tarafından yürütülen bankacılık faaliyetlerinde, İkinci Meşrutiyet bir kırılma noktası oldu. Türk bankacılık tarihinin ilk milli bankaları bu süreçte kuruldu. Böylece Tanzimat döneminde yabancı bankaların Osmanlı ekonomisinde yürüttüğü misyonu ve daha fazlasını İkinci Meşrutiyet döneminde milli bankalar üstlendi.

Özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında kurulan milli bankalar, ülke ekonomisinde önemli faaliyetlerde bulundu.

Türk modernleşme tarihinin önemli bir aşamasını temsil eden İkinci Meşrutiyet döneminde, milli bankacılık alanında oluşan birikim, Cumhuriyet dönemine önemli bir miras olarak kaldı. Dolayısıyla Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan milli iktisat hareketlerini yeni bir oluşumdan ziyade İkinci Meşrutiyet'in bir devamı olarak kabul etmek mümkündür.

İşte çalışmanın yapılmasındaki temel amaç, Türk bankacılık tarihinde bir ilki teşkil eden milli bankaların genel bir görünümünü ortaya koymaktır. Bu doğrultuda milli iktisat ekseninde İstanbul ve taşrada kurulmuş birden çok milli bankaya rastlandı. Bu bankaların bir kısmı Osmanlı Devleti döneminde kalırken bir kısmının ise Cumhuriyet'e de intikal etmesinden dolayı, söz konusu bankaların tarihi hakkındaki bilgileri ortaya koymak Cumhuriyet tarihi açısından da önem arz etmektedir.

Bazı milli bankalar hakkında ilk kez bir literatür ortaya çıktı. Bu anlamda BOA oldukça zengin bir doküman yekûnu sundu. Arşivdeki her aramada yeni milli bankalara rastlandı. Böylece çalışmada istifade edilen kaynakları ağırlıklı olarak arşiv belgeleri oluştursa da süreli yayınlar, makaleler ve kitaplar diğer yararlanılan kaynaklardandır.

Çalışmayı defalarca okuyarak düzeltmek, fikir vermek suretiyle değil aynı zamanda akademik hayatımın her alanında yardımlarını gördüğüm değerli danışman hocam Prof. Dr. Hakan UZUN'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Son olarak, bu çalışma süresince desteğini esirgemeyen eşim Efe Numan CAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayşegül CAN
Aksaray, 2021

GİRİŞ

Çalışma bankacılık tarihi alanına girdiğinden, banka kavramının ortaya çıkmasından, dünya üzerinde gösterdiği seyre kısaca değinmekte yarar vardır. Banka tabirinin İtalyanca masa, sıra, tezgâh anlamına karşılık olan “banco” kelimesinden türeyerek zamanla “banca” hâlini alması ihtimal dâhilindedir.¹ Bu noktadan hareketle bankaların kökenlerinin çok eski zamanlara kadar gittiği düşünülmektedir. Öyle ki, tarihte ilk bankacılık faaliyetleri eski Sümer ve Babillere kadar götürülmektedir. Arkeolojik kazılar, Sümerlerde M.Ö 3500’de kurulan *maketlerin* ilk banka kuruluşunu teşkil ettiğini göstermekteydi. Bunların ilk borç verenleri ise rahiplerdi. Çiftçilere hasat zamanı ödenmek üzere tohum veya alet edevat alımı için nakit ve kredi şeklinde borç verilir. Hammurabi Kanunlarında ise *maketlerin* işleyiş şekilleri ve borç verme koşullarına dair bilgiler bulunmaktaydı.² Günümüzden çok eski zamanlara dayanan bankacılık uygulaması ilk zamanlarda maden işleriyle ilgilenen şirketler ve sarraflar³ üzerinden

1. Burhan Ulutan, *Bankacılığın Tekamülü*, y.e.y., Ankara, 1957, s. 3.

2. İlker Parasız, *Türkiye’de ve Dünyada Bankacılık*, Ezgi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 20.

3. Sarraf, Osmanlı tarihinde para muameleleri ve değiştirmeleri yapan kimselelere verilen bir isimdir. Bunlar, Venedik ve Cenevizlilere ait topraklarda bulunan kişilerin bu toprakların Osmanlı’nın eline geçmesiyle buradan gitmeyen ve zamanla Rum, Hristiyan Arnavutlarla karışarak ortaya çıkan Levanten denen kişilerdir. Daha sonra Ermeniler ve Yahudiler de sarraflık yapmaya başladılar. Bkz. Niyazi Berkes, *Türkiye İktisat Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2016, s. 201-214.

işleyişini devam ettirdi. Zamanla para ticaretiyle uğraşan kişiye *banker*, parayla iş gören müesseseye ise *banka* denildi.⁴

Bir bankacılık faaliyeti olarak, Venedik'te para ticareti, her sarrafa ait bir masanın bulunduğu meydanda yürütülürdü. İtalya'da hatta Avrupa'da, ilk banka yine Venedik'te 1157'de, ikinci banka ise 1458'de Cenova'da kuruldu.⁵ 1609'da tesis edilen Amsterdam Bankasını 1637'da Venedik Bankası ve 1819'da Felemenk Bankası takip etti.⁶ Kısaca, Ortaçağ sosyoekonomik yapısı gereği sarraflık şeklinde ortaya çıkan bankacılık, 16-18. yüzyıllarda ticari kapitalizmin gelişmesi ve merkezi devletlerin kuruluşuyla farklı şekilde gelişim gösterdi. Nihayetinde Rothschild ailesi gibi başlıca faaliyeti, merkezi devletlere borç vermek ve devlet tahvillerini piyasaya sürmek olan, dış ticareti finanse eden büyük bankacılık kurumları ortaya çıktı.⁷

Dünyada milli bankacılığın ilk örneğine ise 19. yüzyılda ABD'de rastlanmaktaydı. Burada parayı istikrara kavuşturmak ve kredi arzını artırmak için milli bir banka kuruldu. Finansal hizmetlerdeki ve bankacılıktaki hızlı gelişmeler, ekonomik büyüme ve sanayileşmeyi etkileyen en önemli unsurdur. Nitekim İngiliz sanayileşmesinde bir katkısı olmayan bankacılık sistemi Avrupa'da çok farklı etkiler yarattı. Almanya'da sanayi ile bankalar arasındaki iş birliği sayesinde Alman yatırımcılar, ülkelerindeki yabancı firmaları satın almakla kalmayıp yurt dışına da yatırım yapmaya başladılar. Böylece 1880'den sonra Alman sanayisindeki genişlemenin finansmanı büyük oranda bankalar tarafından sağ-

4. Mehmed Ziya, *Bankalar ve Muamelatı*, Matbaa-yı Orhaniye, İstanbul, 1918, s. 15.

5. Hasan Ferit, *Nakit ve İtibar-ı Mali- Bankacılık*, C.3, Matbaa-yı Amire, İstanbul, 1334, s. 10,23.

6. Mustafa Atalay, *Türk Millî Bankacılığı (Bankacılık ve Tarihçesi)*, Yıldız Matbaası, Ankara, 1954, s. 15.

7. Oya Silier, *1920'de Türkiye'de Millî Bankacılığın Genel Görünümü*, Mars Matbaası, Ankara, 1975, s. 486.

landı. Hatta banka temsilcileri, sanayi kuruluşlarında yönetici olarak görev aldılar. Commerzbank, Dresdner ve Deutzche gibi bankalar, sanayi kuruluşlarına düşük faizle finansal destek sağladı. Kısaca özetlemek gerekirse, Avrupa’da milli ekonominin temelini başta bankalar olmak üzere demiryolu, eğitim ve gümrük tarifeleri oluşturdu.⁸ Sonuç olarak sermayeciliğin zirveye çıktığı emperyalizm dönemi bankalar açısından önemli bir süreci teşkil etti. Çünkü bu sırada bugünkü modern bankacılığın temeli atılırken, sanayi ve banka sermayeleri birleşerek tekelleşti.⁹

Osmanlı’da ilk bankacılık faaliyetleri Tanzimat döneminden itibaren, kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve dış ticaretini yürütmek için banka sermayesine ve teminatına ihtiyaç duyan yabancılar tarafından başlatıldı. Emperyalist maksatla kurulan yabancı bankalardan önce ise Galata Bankerleri bu işi yürütmekteydi.¹⁰ Ancak İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra Osmanlı aydınlarının genelinde, devletin ayakta kalabilmesi için kapitalizmi kurup yerli burjuvaziyi oluşturma kanısı hâkim olmaya başladı. İttihat ve Terakki hükümeti de bunu gerçekleştirmek amacıyla milli iktisat politikasına yöneldi. Bu sebeple küçük ticari işletmelerin ve bankaların kurulmasını teşvik etti.¹¹ Böylece Türk bankacılık tarihinde, milli bankalar ortaya çıktı.

İkinci Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan milli bankacılık anlayışını tüm ayrıntılarıyla ortaya koymayı hedefleyen çalışmada, bankacılıkla ilgili birçok kavram ve terim kullanıldı. Bunlardan kısaca bahsetmek gerekir.

8. Tefik Güran, *İktisat Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 2017, s. 210,214.

9. Orhan Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 5.Baskı, İstanbul,1993, s. 25.

10. Biltekin Özdemir, *Osmanlı Devleti Dış Borçları*, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara, 2009, s. 16.

11. Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, Çev. Sedat Cem Karadeli, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, 4.Baskı, s. 88.

Bankaların temel işlev aracı olan para, dolaşım aracı olarak hizmet eden ve değer ölçüsü işlevini yerine getiren bir metadır. Her metaya çevrilebildiği için dünyada servetin evrensel temsilcisidir.¹² Banknot bir nevi banka parası anlamına gelmektedir. Devlet tarafından çıkarılan para olup kâğıt paranın ilk hâlidir.¹³ Paranın mübadele aracı olarak kullanılması, iktisadi istikrarı sağlamak amacıyla devletlerin, düzenleyici olarak fiyatları narh uygulamasıyla kontrol etmesine yol açtı. Osmanlı Devleti, bu anlamda mal ve hizmet fiyatlarında belirlediği üst sınırla narh uygulamasını kullandı.¹⁴

Ekonomi üretim ilişkilerini inceleyen bilimdir.¹⁵ Diğer bir ifadeyle mal ve hizmetlerin dağıtımı, tüketimi ve bölüşümüyle ilgili sosyal bir bilim dalı olan iktisat¹⁶ kavramıyla benzerdir. İkinci Meşrutiyet dönemi takip edilen iktisadi politikadan biri olan Liberalizm diğer adıyla serbest piyasa düşüncesi, ABD ve Birleşik Krallıkta 19. yüzyıl itibarıyla iktisadi düşünceye dönüştü. Zirve noktasına “bırakınız yapsınlar” manasına gelen *laissez-faire* ile ulaşan serbest düşünceye göre devletin, iktisadi hayatı kendi hâline bırakarak, iş hayatına müdahale etmemesi gerekirdi.¹⁷ Latince’de liber, özgür insanlar sınıfı anlamına gelmektedir. Ayrıca cömert, açık görüşlü, özgürlük ve tercihle ilgili fikirleri ifade etmekte kullanıldı.¹⁸

12. Alaattin Bilgi, *Marx-Engels Ekonomi Politik Sözlüğü*, Yurt Yayınları, İstanbul, 1992, s. 158-159.

13. Hançerlioğlu, *a.g.e.*, s. 27.

14. Mübahat S. Kütükoğlu, “1009 (1600) Tarihli Narh Defterine Göre İstanbul’da Çeşitli Eşya ve Hizmet Fiatları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 9, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1978, s. 1.

15. Hançerlioğlu, *a.g.e.*, s. 78.

16. *İktisat Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 225.

17. Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev: Levent Köker, BB101 Yayınları, 12.Baskı, Ankara, 2019, s. 71.

18. Heywood, *a.g.e.*, s. 41.

Diğer takip edilen ekonomik politika milli iktisat, ekonomik ulusçuluk ve iktisadi milliyetçilik olarak ifade edilebilir.¹⁹ İkinci Meşrutiyet döneminde özellikle Balkan Savaşı sonrasında ortaya çıkan Türkçülük ideolojisinin iktisadi alana bir yansıması olarak, kentsoylu sınıfı bir başka ifadeyle ticaret yaparak zenginleşmiş, üretim araçlarına doğrudan veya dolaylı olarak sahip olan Türk burjuva kesimi oluşturulmak istendi.²⁰ Esasında böyle bir uygulama, “*menfaate dayanan ticaret zihniyeti*” şeklinde ifade edilen merkantilizm anlayışıyla örtüşmekteydi.²¹ Merkantilizmin ekonomik düzeni ulusal yükselmenin bir aracı sayması, endüstride ham madde ve pazar ihtiyacını karşılamak için emperyalizmi, ekonomide devletçilik uygulamaları teşvik etmesi neticesinde milli ekonomiler ortaya çıktı.²²

Bundan önce gedik usulü Osmanlı sanayisinin temeli ni oluşturmaktaydı. Esnaf tekeli manasına gelen gedik usulüne göre, sanayi ve ticaretin her alanından iş yerlerinin ve imalathanelerin sayısı ile bu sektörlerde çalışacak kişilerin sayısı belirlererek sınırlanırdı. Çıraklıktan kalfalığa geçen ve nihayetinde usta yani gedik olmak isteyen bir şahıs kendi alanındaki imalathanede bir ustalık mevkiinin ölüm veya herhangi bir sebeple boşalmasını beklemek zorundaydı.²³ Bu durum Türk burjuvazisinin oluşumuna engel teşkil etmekteydi. Gedik usulü dışında korporatif sistem, yani lonca manasına gelen bir esnaf teşkilatı daha vardı.

19. Hançerlioğlu, *a.g.e.*, s. 79.

20. Hançerlioğlu, *a.g.e.*, s. 225.

21. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s. 120.

22. Osman Korkmaz Karamanoğlu, *Ansiklopedik “İzm”ler Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, b.y.y., 2007, s. 177.

23. Halil İnalçık, “*Tanzimat’ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler*”, *Tanzimat-Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Haz: Halil İnalçık; Mehmet Seyitdanlıoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, 2015, s. 715.

Lonca herhangi bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek demektir.²⁴

Milli iktisat çerçevesinde kurulan milli bankalar çoğunlukla anonim şirket şeklinde kuruldu. Anonim sözcüğü Yunanca adsız anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu şekilde kurulan şirketlerde birbirini tanımayan çok sayıda sermaye sahibi paralarını birleştirir ve işletirdi. Yani sermayesi parçalara ayrılmış şirket demektir.²⁵ Bir kısım bankalar da komandit şirket olarak teşkil edildi. Bu tür şirketler, ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan ve alacaklılara karşı, ortaklardan bir veya birkaçının sorumlulukları sınırlanmamış, diğerlerinin sorumlulukları ise belli bir sermaye ile sınırlanmış bir şahıs şirketi olarak faaliyet gösterirdi. Komandite ise komandit şirkette sorumluluğu sınırsız olan ortak idi.²⁶

Milli bankaların kurulduğu sırada devlet ihtiyaçlarını karşılamak için istikraz yani borç alma²⁷ ihtiyacı duymaktaydı. Bunun birlikte moratoryum ile borçların tamamının ya da bir kısmının ödenmesinin durdurulmasına da başvurulmaktaydı.²⁸ Diğer taraftan bütçe açığı; açık finansman başka bir ifadeyle devlet gelirlerinin devlet giderlerini karşılamamasından kaynaklanan açık hat safhadaydı.²⁹

Bankaların işlemlerinde geçen bankacılık literatüründe sık sık kullanılan terimlerin anlamlarına değinilebilir. Esham, hisse senedi, tahvil, kamu ve özel kesim tarafından değişken veya sabit faizli, kupon ödemeli veya iskontolu olarak çıkarılan

24. İktisat Terimleri, s. 276,288.

25. Hançerlioğlu, a.g.e., s. 19.

26. İktisat Terimleri, s. 272-273.

27. Hançerlioğlu, a.g.e., s. 34.

28. İktisat Terimleri, s. 305.

29. Hançerlioğlu, a.g.e., s. 9.

bir yıldan uzun vadeli borç senedi idi.³⁰ Kambiyo, esham ve evrak-ı nakdiye mübadelesi, bunların alışverişi ile ortaya çıkan iş;³¹ kambiyo senedi, karşılığı dövizle ödenmek üzere düzenlenen ve uluslararası ticarete kullanılan çek, poliçe ve havale gibi ödeme araçlarıdır.³² Münakasa; alınacak veya yaptırılacak bir şeyin en az bedele razı olana yaptırılmak üzere ihaleye konmasıdır. Diğer bir ifadeyle açık eksiltmedir.³³

İstiğlal, kirası veya mahsulü karşı verilmek üzere gayrimenkulün rehini,³⁴ teferruğ, satın alınan bir mülkün ferağ muamelesini yapmaktır. Yani eski sahibine ferağ ettirip kendi namına geçirir.³⁵ Ferağ; mülkün haklarının eski sahibi tarafından yeni sahibine devredilmesidir.³⁶ İskonto, kırdırma, indirgeme ve indirme manalarına gelmektedir.³⁷

30. İktisat Terimleri, s. 144,396.

31. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, Çağrı Yayınları, 15.Baskı, İstanbul, 2006, s. 1038

32. İktisat Terimleri, s. 248.

33. Sami, *Kâmûs-ı Türki*, s. 89.

34. Sami, *Kâmûs-ı Türki* s. 102.

35. Sami, *Kâmûs-ı Türki*, s. 431.

36. Sami, *Kâmûs-ı Türki* s. 986.

37. İktisat Terimleri, s. 230.